

Ana ŠIMIĆ, *Pripovijedanje o glagoljaštvu u novijoj hrvatskoj književnosti*. Hrvatska sveučilišna naklada – Staroslavenski institut. Zagreb, 2024., 307 str.¹

Ana Šimić, znanstvena savjetnica u Staroslavenskome institutu u Zagrebu, u lipnju 2024. godine objavila je drugu autorsku znanstvenu monografiju naslovljenu *Pripovijedanje o glagoljaštvu u novijoj hrvatskoj književnosti*. Studiju su objavili Hrvatska sveučilišna naklada i Staroslavenski institut, a Društvo hrvatskih književnika autorici je 22. travnja 2025. godine dodijelilo Nagradu *Judita* za 2024. godinu. Tom nagradom Društvo svake godine ovjenča najbolju knjigu o hrvatskoj književnoj baštini, ponajprije humanističko-renesansnoj, a ove godine povjerenstvo je nagradilo studiju o romanima koji pripadaju novijoj ili suvremenoj književnosti i tematiziraju pojedine epizode iz povijesti hrvatskoga glagoljaštva.

Naime, u svojoj studiji Ana Šimić istražila je u hrvatskoj filologiji dosad zanemarenu temu raznovrsnih načina na koje su domaći pisci i jedna američka spisateljica u djelima koja su nastajala od samoga početka 20. stoljeća do 2022. godine kreativno pristupali obradi, tj. preispitivanju i preispisivanju povijesnih izvora o glagoljaštvu na hrvatskim prostorima od ranoga srednjovjekovlja do kasnoga novovjekovlja. Temeljni je autoričin cilj analizirati kako su pojedini književnici pridonijeli njegovanju sjećanja na glagoljaštvo i održavanju svijesti o njegovoj važnosti za hrvatsku povijest i kulturu tako što su u svoja mahom prozna djela uplitali epizode iz života sv. Konstantina Ćirila, sv. Metoda i njihovih učenika, tako što su u prikaz sudbine hrvatskih vladara uklapali slike glagoljaške djelatnosti, tako što su portretirali izazovan život pojedinih glagoljaša na hrvatskim prostorima u 17. i 18. stoljeću te tako što su, u konačnici, preoblikovali glagoljašku tradiciju u izvor misterije i intrige u romanima čija je radnja smještena u suvremenost. Autorica je studijom obuhvatila dvadeset djela (osamnaest romana, jednu pripovijetku i jedan scenarij), od kojih su mnoga dosad bila posve zanemarena u književnopovijesnim radovima i prikazima, pa i takvo, sveobuhvatno oblikovanje korpusa pridonosi relevantnosti njezina djela. Analizirani su, naime, sljedeći tekstovi: *Kraljica Lepa ili Propast kraljeva hrvatske krvi* (1902.) Eugena Kumičića, *U buri i oluji* (1902.), *Prvi kralj* (1903.), *Hrvatske slave sjaj* (1924.) i *Petar Krešimir* (1932.) Velimira Deželića st., *Tomislav, prvi kralj Hrvata* (1927.) Josipa Banovca, *Sofiju odabra* (1927.) Velimira

¹ Ovaj je prilog nastao u okviru projekta *Hagiografske teme starije hrvatske književnosti – CroHagio*, koji financira Europska unija – NextGenerationEU. Za iznesene stavove i mišljenja odgovorni su samo autori te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Deželića ml., *Kraljica Jelena* (1935.) Lovre Katića, *Presječeni puti* (1938.) i *Suor Aurora Veronika* (1940.) Viktora Cara Emina, *Kraljičin vitez* (1976.) Ivana Raosa, *Grgur Ninski* (1979.) Mate Marasa, *Az* (2009.) Jasne Horvat, *Grgur* (2013.) Nevena Budaka, *The Progeny* (2016.) i *Firstborn* (2017.) američke spisateljice Tosce Lee, *Glagoljaš* (2018.) Tomislava Merčepa, *Glagoljski misterij* (2018.) Sanje Ždralović te *Vladar Bosne* (2020.) i *Dux Chroatorum* (2022.) Hrvoja Hitreca. Većina obrađenih tekstova pripada žanru romana, i to većinom povijesnoga romana, a izuzetak su pripovijetka Nevena Budaka i filmski scenarij Mate Marasa. Analizirana je građa u drugome, središnjemu i najopsežnijemu poglavlju studije podijeljena na nekoliko cjelina tako da književna djela nisu obrađena slijedom objavljivanja, nego prateći kronologiju povijesnoga sadržaja kojim se bave, čime je autorica glagoljaštvo kao temu književnih obrada učinila okosnicom ili crvenom niti svojega istraživanja, uobličena kao niz ulančanih analiza koje se nadovezuju i nadopunjuju vodeći čitatelja istodobno raznovrsnim književnim tekstovima i poviješću glagoljaštva.

S obzirom na to da je Ana Šimić ponajprije zainteresirana za književna djela kao interpretacije glagoljaštva, odnosno za načine na koje dvadeset odabranih tekstova povijest glagoljaštva prerađuje u pripovijesti o glagoljaštvu, u svakoj se od cjelina unutar drugoga poglavlja prenosi sadržaj iz hagiografskih izvora ili historiografskih istraživanja – koji je bio dostupan književniku ili je smatran relevantnim u vrijeme nastanka pojedinoga djela – kako bi se prikaz pojedinih povijesnih ličnosti ili događaja u djelu usporedio s uvidima povijesnih istraživanja. U svojoj se problematizaciji samoga žanra povijesnoga romana autorica oslanja na temeljne književnopovijesne i književnoteorijske radove i studije o toj temi iz pera Viktora Žmegača, Krešimira Nemeca i Julijane Matanović. Analize pojedinih književnih tekstova oblikovane su tako da se sažeto predstavljaju autor i odabrano djelo te da se zatim komentiraju dijelovi fabule i likovi koji su povezani s glagoljaškom temom. Pritom se sadržaj književnoga teksta i povijesne spoznaje povezuju i pretapaju u svojevrstnome dvostrukom čitanju, u kojemu autorica istodobno tumači i književni tekst i historiografsku literaturu upoznavajući čitatelja s promjenama do kojih je došlo tijekom zadnjih stotinjak godina u povjesničarskim interpretacijama pojedinih dijelova hrvatske prošlosti, ali i u različitim književnim reinterpretacijama povijesne građe. U takvim se raščlambama na posebno zanimljiv način portretira, primjerice, i književni i povijesni lik Grgura Ninskoga te se iz perspektive suvremenih historiografskih istraživanja raslojava udruženo, književno-povijesno stvaranje mitova o njevovnoj ličnosti, koji su nastajali na presjecištu različitih starijih književnih tekstova i povjesničarskih interpretacija. Autorica, koja se dosad ponajviše bavila

jezikoslovnim istraživanjima i paleokroatističkim temama, posebnu pozornost posvećuje uvjerljivosti govorne karakterizacije kad je književnici nastoje oblikovati autentičnom, pa filološkoj analizi podvrgava uporabu staroslavenizama i pojedine iskaze likova na hrvatskome crkvenoslavenskom jeziku.

Budući da je obrada teme glagoljaštva u povijesti hrvatske književnosti dosad bila gotovo posve neistražena, a inicijalne poticaje da se njome ozbiljnije pozabavi dali su, doduše tek usputno, Eduard Hercigonja i Stjepan Damjanović, izložene analize rasvjetljavaju većinom prethodno neobrađene ili tek usputno spomenute književne tekstove. Studija je stoga nadopunila prazninu ne samo u istraživanjima predodžaba o glagoljaštvu u povijesti hrvatske kulture nego i u književnopovijesnim istraživanjima hrvatskoga povijesnoga romana te bi mogla poslužiti kao poticaj za daljnja interdisciplinarna istraživanja mjesta koje glagoljaštvo ima u kolektivnome kulturnom pamćenju. Na tragu u studiji iznesenih uvida posebno bi zanimljivo i nužno bilo, primjerice, analizirati dominantne ideologeme u nekoliko romana koji su objavljeni tijekom 20-ih i 30-ih godina prošloga stoljeća, i to tako da se interpretacija proširi istraživanjem srodnih ideologema koji su u vrijeme nastanka i objave tih romana bili prisutni u hrvatskoj kulturi i izvan književnosti, osobito u povodu proslave tisućite obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva 1925. godine, ali i u odnosu na osobite političke okolnosti u pojedinim hrvatskim regijama u to doba. Neke romane Velimira Deželića st., kao i romane Velimira Deželića ml., Josipa Banovca, Lovre Katića i Viktora Cara Emina, bilo bi zasigurno plodonosno pokušati pročitati i iz takve, ideološkokritičke perspektive koja bi obuhvatila i osvrt na širi društveno-povijesni kontekst u kojemu nastaju pojedina djela čiji autori, kad posegnu za pseudopovijesnim motivima ili za konkretnijom povijesnom građom, pišu i o svojoj suvremenosti. Na takvo istraživanje nesumnjivo potiču i mnogi aktualni društveni događaji, koji su u 2025. godini, godini obilježavanja 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva, u javnome prostoru ponovno aktivirali i uprizorili niz ideologema koji su se donedavno smatrali umrtvljenima te koji se nerijetko napajaju različitim fantastičnim fabulama i motivima koji su bili frekventni i u domaćoj popularnoj književnosti o povijesnim osobama i događajima ili takvu književnost i danas često inspiriraju.

Doprinos studije mogao bi se razdijeliti u pet sastavnica. Prvo, autorica je studiju ustrojila kao prvo sustavno istraživanje predodžaba o glagoljaštvu u povijesti novije hrvatske književnosti, čime se i sadržajno i metodološki obogaćuju raznovrsna književnopovijesna i kulturnopovijesna istraživanja, osobito ona koja su zainteresirana za složene odnose književnosti i povijesti te za imagološke interpretacije usmjerene na raznovrsne autopredodžbe. Drugo,

zahvaljujući veličini korpusa, pojedini su povijesni romani, dosad osuđeni na književnopovijesne margine, prvi put podvrgnuti pokušaju sustavnije analize te su na uvjerljiv način književno kontekstualizirani i smješteni u širu tradiciju hrvatskoga povijesnog romana, tj. u njegov odvjetak koji se odnosi na pripovijedanje o glagoljaštvu. Treće, čitajući usporedno književna i njima suvremena historiografska djela, autorica produbljuje uvid u stvaralačke metode pojedinih književnika tako što otkriva u kojoj su se mjeri koristili relevantnom stručnom literaturom i u kojoj su mjeri iz različitih razloga (umjetničkih, ideoloških itd.) od nje odstupali. Četvrto, ulančavajući niz tekstova koji se bave istim ili sličnim temama iz hrvatske povijesti, autorica omogućuje uvid u dosad neuočene intertekstne poveznice među pojedinim povijesnim romanima te olakšava kontrastiranje postupaka u izdvojenim tradicionalnim i tzv. novopovijesnim – a zapravo novim ili novijim povijesnim – romanima. Peto, iznoseći povijest glagoljaštva iz očista novije hrvatske književnosti, što je inovativan pristup, autorica otvara novu perspektivu o mjestu i ulozi glagoljaštva u hrvatskoj kulturi tijekom 20. i početkom 21. stoljeća.

Knjiga je stoga namijenjena ponajprije kroatistima, kroatolozima, slavistima, povjesničarima i drugim istraživačima hrvatske kulturne baštine, ali bit će izvor spoznaja podjednako akademskoj i široj kulturnoj javnosti koja je zainteresirana za glagoljicu, za glagoljaštvo, za hrvatsku povijest i za hrvatsku književnost. Također, nesumnjivo će poslužiti učiteljima i nastavnicima hrvatskoga jezika i povijesti kako bi, u skladu sa zahtjevima predmetnih kurikula, obradi pojedinih tema pristupili krećući se od suvremenosti prema prošlosti i zasnivajući svoju nastavu na načelu međupredmetne korelacije. Naravno, uz nužnu svijest o umjetničkoj slobodi pisaca koji odluče posegnuti za povijesnom tematikom, ali i o složenosti političkih okolnosti u kojima su pojedina takva djela napisana i prvotno objavljena.

Ana Šimić svojom studijom *Pripovijedanje o glagoljaštvu u novijoj hrvatskoj književnosti* otvara nove perspektive u istraživanjima glagoljaštva, hrvatske književnosti i hrvatske kulture u cjelini. Trebamo se zato nadati da će njezina knjiga druge istraživače različitih profila potaknuti da se književnim tekstovima koje je s margina književne povijesti izmjestila u središte svojih istraživačkih interesa pozabave primjenjujući i drukčije, interdisciplinarne pristupe, kako bi u njima analizirali slojevite autopredodžbe i heteropredodžbe ili interpretirali artikulacije različitih ideologema koji i u novije vrijeme aktivno žive u hrvatskome javnom prostoru te nerijetko na naše živote utječu s ozbiljnim posljedicama.

Igor MEDIĆ